

LLUM

NOVA

Quinzenari independent.

Portaveu de la Secció MINERVA de L' UNIO DE MITJORN - GRAN.

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ

Plasseta, 1.
Mitjorn. — Sant Cristófol.

SUSCRIPCIÓ

A Espanya cada trimestre 0'30 pta.
A fora id. id. 0'60 »

Núm. solt 5 cén ts.

Un monument en projecte

El mon es un camp immens dividit en tanques y jardins, figurats per les Nacions y les regions. En cada regió hi neixen seguidament persones, que n son les flors d'aquets jardins.

En tots hi ha flors de poc valer, flors de llevamans, de geranis y d'altres especies que neixen, s'aguantan algun temps al brot de la planta, y s'assecan y s'esfullan després, sense haver dat gens de perfum; y essent arrosegades y dispersades p' el vent, quedan confuses entre la pols.

També hi ha altres flors agradoses que com les violetes be n'escampan de flaira per tot arreu, pero s'humildat les reté amagades sota les fulles y quedan per sempre ocultas a la vista de tothom.

Mes entre totes hi solan sobresurtir flors que com les dalies, les roses, els lliris y els jassemins s'alsan gallardes y esbeltes, rumbetjant sos bells colors y embaumant els aires amb sos aromes, fentse admirar de tots els visitans.

Cada jardí te els seus jardineros y aquets una vegada que afinan aqueixes flors rioleres y flairoses, les cullan, y fentne de totes elles un pom bonich ne fan ofrena al seu Senyor, qui conserva com á bell present l' hermosa cullita.

Menorca la nostra Roqueta, també hu es un jardí. Ses montanyes reblertes d'alsinas y pinars, ses fonts y rierols, ses viles blanques y els llochs que arreu hi te escampats, sos paisatges que la Natura cada any se delita en embellir, forma tot un conjunt que al primer cop de vista, els viants ja anomenan *jardí* circumdat per aquesta franja de la mar blava que encara mes embelleix sos tons variadíssims.

Dintre aquest jardí també n' hi neixen de flors de tots colors que son els homos que en ella han vist la llum; també te 'ls seus jardineros que son els Ateneus y Societats de cultura; y entre les moltes flors que en ella hi brostan y s'esfullan marcides per l' oblit, n' hi ha de belles y de perfum embriagador, perfum que escampan per tot arreu.

Una d'aquestes, n' es el sabi taxicolech el Dr. D. Mateu Orfila nat á Mahó el día 24 de Abril de 1787 y mort á Paris el 12 de Mars de 1853. Va esser y es encara admirat per tot el mon per ses obres immortals y per ses virtuts que son l' aroma melifluu que arreu se respira. Y ficsantse en aquesta flor preciosa que n' es l' ornament del jardí, perque no se l' endugui y esfulli el vent, perque no mori el seu recort, prendat d' ella un dels jardineros *El Ateneo Obrero* de Mahó, vol ferne ofrena á la patria, y amb crides entusiastes etscita á tots els bons Menorquins de Ciutats, viles y llogarets, á cooperar tots amb el seu petit esforç, amb son granet d' arena á l' alsament d' un monument que perpetui la memoria de tant sabi é ilustre compatrici.

LLUM-NOVA de Mitjorn-gran, encara que humil, ofereix el seu concurs á tan simpática obra y per etscitar mes á tots sos llegidors á comensar amb aquesta flor bella, el pom que s' hauria de fer de tots els fills ilustres de Menorca, te gran gust en incloure la següent crida que desde l' Ateneo Obrero mos ha sigut remesa:

Monumento al Dr. Orfila

Honar á Menorca
es honrar á los menorquines

Vosotros dignos naturales del pueblo de San Cristóbal, sois también honorables émulo de Menorca porque en ella habeis nacido y de ella formais parte, y hoy que nuestra querida patria regional trata de honrar á uno de sus más preclaros varones, al ilustre Dr. D. Mateo Orfila Rotjer, justo es que se os invite á tomar parte en tan señalado homenaje, esperando no habeis de negaros á contribuir con vuestra valiosa cooperación á que el hecho se realice. Yo bien quisiera expresaros el sentimiento que me anima al emprender tan abrumadora empresa; más el reducido espacio de estas columnas me lo impide y debo desistir de mi propósito. Pero si confio que vuestro entrañable cariño para cuanto atañe á nuestro bien estar y al progreso de nuestra adorada tierra, os animará, y sabreis responder dignamente al

sacrificio cuando sea llegado el momento de poner á prueba, lo que somos capaces de realizar en pro de nuestra querida *Menorca*.

¡Adelante dignos habitantes de Mitjorn Gran realicemos por fin un acto que, nos dignifique ante las futuras generaciones.

Jaime Roselló Orfila

AL SR. D. JUAN BENEJAM

¡Adeu siau Mestre. Adeu siau! Avuy que teniu ja un peu dalt la sola del vapor pera partir cap á les Amériques, la prensa espanyola en ple vos dedica les mes corals y amargues frases de despedida.

Pero ¿perqué vos n'anau? No hi han ja en la patria cors que vos estimin? ¿No hi teniu aquí recorts que vos encadenan á n'aquesta terra? ¿No vos agradan ja els aires boscatans de les terres menorquines? ¿Ja no te per vos cap encant aquesta mar remorosa que besa els peus de la vostra xamosa Ciutadella y que tant vos agradava contemplar desde la vostra caseta estiuenca? ¿No tenen cap atractiu per vos ja aquestes generacions que hau educades y enmotllades segons la vostra imatge?

¿Y el jovenet que puja, y els infantons que creixen no tenen per vos, per vos qui tant les estimavau, una recansa, la de sebre que ja no serán educades per vos? ¿Y les floretes que als contorns de Ciutadella s'hi obrin y d'ont vos no'n sortiau may que alguna no'n cullisseu y la besasseu devotament, ja no diuen res al vostre cor? ¿Y aquesta Ciutadella dels vostros ensomnis, per la cual tants d'esforsos y sacrificis hau fets y de la cual guardau els secrets, no vos reté ja com un llas y no te prou forsa per impedir la vostra partida?

Prou que heu sebeu vos, Mestre, les llagrimas ocultes que vos costa, els sospirs d'amor que á cada moment eczalau, els planys que surten del vostre cor, les hores de melangia y d'anyoransa prematura que ja sufriu, al veure que teniu de fugir d'el reconet ont vareu neixe, y abandonar tot quant era objecte del vostre amor. Yo be hu sé que se vos acluca el cor per, haver de deixar la vostre petita patria, les generacions que hau pujades y que tan vos estiman, els bellissims paisatges de la Roqueta dels vostres amors.

Mes teniu prou motiu per ferho. *Coranta anys seguits* heu treballat asiduament, amb el zel d'un apostol per formar bons ciutadans; *coranta anys* que la Patria vos entrega infants ineducats y vos les hi tornau fets homus. *Coranta anys* que escampau per tot, el fruit dels vostres esforços, dels vostros treballs amb obres pedagógiques admirables *p'els forasters* é incompreses p'els de casa. *Coranta anys* que predican els métodos modernissims en l'art d'educar. *Coranta anys* que el ma-

gisteri espanyol reb les vostres ensenyances. Mes en canvi que se vos ha donat? Con vos han pagat? Amb l'oblit qu's la paga que acostuman donar á tots els grans homes que s'afanyan p'el be y el prestigi d'Espanya.

Si; teniu prou motiu per ferho. Feis be de fugir d'Espanya. Allá, á Cuba, trobareu á tres fills que vos esperan brassos oberts, allá vos hi sonriu la fortuna, allá hi respirareu aires nous y podreu recullir millor la saba que vos nega la vostra terra que sempra la vos deurá. Aquí no hau trobat embent per les vostres ideas, correspondencia als vostres esforços, atmósfera entre els pedagochs, gratitut entre els de vos afavorits, protecció de part dels governants. L'esperit espanyol dorm un so profundissim; els qui reigeixen els destins de la nostra Espanya s'ocupan mes de política, deixan construir *plassas de toros*, afalagan á les balladores y en canvi deixen sufrir fam als mestres, oblidan l'agricultura, abandonan l'Industria y no s'en entemen de que passa el tren del progrés arrollantmos, atxafantmos y que anantsen terres enfora mos deixa sumits en la miseria, en la rutina, en l'atrás.

Els nostres governants deixen que's vengan ó fugin al extranger les mes valioses obres d'Art antich y modern, oblidan als sabis que ja dormen, el so etern y lo que's pitjor, en lloch de renumerar als qui aquí es sacrifican per la Ciencia y per la Patria, als qui encara podrian redimirnos de la esclavitut de l'ignorancia en que vivim, les negan les recompenses merescudes, y deixen que fugin á cercar á altres paissos lo que aquí no troban.

Feis be de fugir, que encara no som dignes de vos, pero recordauvos sempre que en el Mediterrani hi queda á les fosques s'illa que vos tant estimau, que sempre se recorda de vos, y que espera que desde allá ont sereu li enviareu de tant en quant un raig de la llum de que sou foch potentíssim. *¡Adeusiau, bon mestre. Adeusiau!*

Un Admirador

Pensaments

Ser pobres no es cap mal; però ser pobres y covarts, es un mal qui no té modus.

Un obrer pot sè instruit sempre que sàpia que instruirse no vol dir llegir o estudiar molt, sino compendre be lo que's llitj y sèbrer lo que s'estudia.

Per estudiar lògicament, mai s'ha de passar en avant d'aquell punt que de cop no hagem comprès. Alterar s'orde de lo que passa per s'enteniment, és interpretar ses coses a l'inversa.

Jamai assegurèm sèbrer una cosa, fins haverlè

analizada per distins sistemes y que mus doni sempre un mateix resultat.

Ser modest és molt honrós; però serhò massa, picardia.

Hi ha modesties molt pitjores que s'orgull.

Y es talent no necessita esforços de cap casta: per si sol se manifesta tal com es.

Pere Roselló.

Mahó-VIII-912.

La verdad en su lugar

IV.

Indescriptible es el entusiasmo que, como decíamos en nuestro artículo anterior, reinó en la reunión que el pueblo celebró en el local-escuela de la localidad por convocatoria del Sr. Teniente de Alcalde para arbitrar medios a fin de arreglar el estado anormal en que el pueblo gemia.

Lleno de bote en bote y con una gran multitud que invadió el corral y la calle, a las nueve de la mañana ocuparon la Presidencia el repetido Sr. Teniente de Alcalde D. Francisco Gomila con dos concejales y el Sr. Maestro (El otro concejal, por modestia, ocupó un sitio entre el público cerca de la mesa con el Sr. Vicario el Rdo. Sr. D. Andrés Benejam Pbro.)

El Sr. Maestro tomó la palabra explicando a los reunidos los móviles que les habían inducido a llevar a efecto aquella reunión, ponderó el estado precario de la mayoría de los habitantes que contrastaba con el lujo de que iba revestido todo cuanto en la Sala Consistorial se hacía. Demostró con el presupuesto a la vista los gastos superfluos que se hacían y abogó por la supresión de muchos gastos que reportaría como consecuencia la rebaja en el cupo de arbitrios que era lo que el pueblo pedía y necesitaba.

Grandes aplausos acogieron las palabras del Sr. Maestro y seguidamente hablaron varias personas abundando todos en la necesidad de tomar parte mas activa en cuanto concierne a la administración del pueblo, pedir por de pronto la revisión del reparto de consumos y acudir todo el pueblo en masa, sin distinción de partidos a Mercadal el día señalado para reclamaciones verbales que era el viernes siguiente, nombrando a este fin una comisión que hablara en este sentido y en nombre de todos los que acudieran.

Finalmente habló el Sr. Teniente de Alcade resumiendo los discursos y diciendo al pueblo *que siempre y en todas partes estaba pronto a acabar sus acuerdos y determinaciones*. No cabe decir que estas manifestaciones de asentimiento a los deseos del pueblo fueron acogidas por todos los presentes con aplausos y sinceras muestras de aprobación y

fueron las que mas infuyeron sobre la multitud a determinarle a acudir el viernes, cada uno con su papeleta-aviso, a reclamar ante la Junta Municipal.

Se abrió enseguida, una lista para cuantos querían ser representados por la comisión que se nombraría al efecto y en pocas horas se inscribieron en ella una gran mayoría de los gefes de familia, pues no otros se admitían.

De cada día iba creciendo el entusiasmo y por la animación que durante las veladas se notaba en las calles y en los cafés se podía prever el feliz éxito que se debía obtener en el proyecto aludido.

Cuando más creció el entusiasmo fué el jueves por la noche en que se cerró la lista con 180 gefes de familia inscritos, con lo cual casi podía ya decirse que era el pueblo todo, pues quedaban solo, los viejos, enfermos e imposibilitados, amen de una reducida minoría guiada por personas que con alevosía trabajaban en contra del proyecto.

Como lo reducido del espacio no nos permite ser más extensos dejamos para el artículo siguiente detallar el imponente acto de la reclamación.

Pacífico.

CONVERSANT AMB EN CUATRE UYS.

—Deu vos quart, Cuatre-uys.

—¡Ola! ¿Que tal? Ja vos anyorava.

—Ido, jo hu veys, ja me teniu aqui altre vegade.

—¿Y que mos duys de nou?

—¡¡Un escándul, Cuatre-uys, un escándul!!

—Y que 's estat?

—Aquest *Dony Cuanitus*, que may está plé en no moure renou.

—Vam que arribará á fer aquest *Dony Cuanitus*

—Ido altre vegada, va veni aquesta setmana passada, y com qui crida que hi ha peix, *Tut Tut* per aquí, *Tut Tut* corre per allá, y per tot trescá *Tut Tut*, fins que va tení un bon ranxet de dones arreplegades as Plá d' en Vidal.

—¿Pero y que 's que vulia?

—¡Y que hu se jo! Que havian firmat un recurs d'alsada contra un acort de s' Ajuntament, *des nostru distinguit ajuntament* que amb assó d' ajuntá totes ses voluntats en una prou ne sap, sa de *Dony Cuanitus*; no m' importa sebre si tenian rahó ó no es qui van firmá, que es un asuntu que no entench, pero sa cuestió es que *Dony Cuanitus* en lloch de donarli curs, va vulé cuneixe totes ses que havian firmat, una per una y a totes les va fe compareixe á sa *simpática* presencia.

—Se devia pensá que eran juvenetes.

—Pero no hu van se; no n' hi havia cap; y com les va veure *Dony Cuanitus*, sense dents y amb sa cara plena de rues, *Tut Tut* per aquí y *Tut Tut* per allá; les va di que anassin as Mercadal á

sa presència des nostru dignissin batlle major.

—¿Y com ha cabat assó?

—Com? Que crech que ningú l'ha volgut creure y per no fer processó, no han anats as Mercadal. O al menus fins ara; y es recurs deu jeure dins la Sala, si no l'han enviat.

—Ay, caramba de *Dony Cuanitus*.

—Ca, no es tir.

—Sempre te grenc armat contra es mitjorners. Seria ben hora de no haverlo de sufri mes per aquí.

—Bonu, deixemlo aná a *Dony Cuanitus* per aquesta vegada. ¿Res mes sabeu de nou?

—¡Si 'n sé! En tench un sac ple.

—Abocau, idó.

—Per ara no mes vuy di que s'altre día una dona va aná á cumprá llet á una butiga des carré que va cap a Ferrerías y com ja en tenian poca, hi va veure prop d'un pam d'aigu. Per cualca cosa se queixavan ses dones de que no era bona á beure.

—Deixels fe per ara, y si hey tornan una altra vegada heu direm mes cla.

—Ido, ja n'hi ha prou per vuy.

—Adios!

—Adios!

Dos qui en fan un

TE TOTA SA RAHÓ

Passant per un carré diumenge passat vaig senti aquesta conversa:

—Endutenel!

—No m'ho tornis di. Te he dit que no 'l vulia á n'es fiet. Mirau que es tot quant se puguí di, cada diumenge cansant y mort des trebay de tota sa setmana, durmint dins una pahissa, menjant de cualsevol manera, m'en tench de du encara es fiet per tot, perque tu, qui tota sa setmana menjas es bons mossus y reposas puguin anar de purtal en purtal á fer sa xerradeta.

—Endutelen te dic.

—En es casinus ja m'apunten amb es dit, quant mi veuen entrá amb es fiet y tot es poble ja en ralla de mi quant veuen que me fas fe es botx, y á tu sempre te veuen ara aquí ara allá á xerrá de lu que no t'importa y per assó te vols llevá ets embarassus. Si vols que tenguem unió, á veure si estás un puquet mes dins sa casa á cumpli ses teues ubligacions y aixi lugrarás que jo també m'hi estigui mes de gust amb tu y es fiet. Es fiets no podeu aná á n'es casinus, y ses dones fora fe rutlet.

Te tota sa rahó aquet.

Un bont atlot

❖ CRÓNICA ❖

DE CANOSTRA

—Els nostres bons amichs y redactors d'aquest periódic el Sr. D. Francesch Camps, metge, y el Sr. D. Andreu Ferrer, mestre d'escola, van guanyar el premi y accessit respectivament en el *Concurs de Folklore Menorqui*, que celebrá l'Ateneu Científich literari y Artístich de Mahó; per ses obres respectives. «De la pagesia» y «Recull da Folklore menorqui». Mos congratulam de la distinció per ells obtenguda, que honra la nostra Redacció, y al nostre poble, y desde aquestes columnes lis enviam la mes coral enhorabona.

—Día 11 d'aquest mes á la nostra Iglesia parroquial se celebraren solemnes funerals per l'anima de S. A. Reyal l'Infanta María Teresa. Hi assistiren el Tinent Alcalde D. Francesch Gomila y Mestre, Juan Gomila, retgidor, en representació del Ayuntamiento, el Sr. Cabo de Carabiners, el fiscal municipal y les fietes de la Costura.

—Aquest mes passat á Mitjorn van neixe dos fiets y dues fietes. Y aquest mes l'esposa del retgidor nostron amich D. Jaume Camps, y la de en Pere Antoni Moll han dat felisment á llum una fieta y la del nostro repartidor Sr. Rafael Monjo un fiet. Deu les ho conservi á tots, que en tenguin alegria y les puguin venre ben col·locats.

—Día 18 del passat s'uniren en matrimoni l'honor Pere Gonyalons Allés amb na Juana Sintes Moll. Y aquest mes D. Sebastiá Gomila Coll amb D.ª Margalida Sales Pons; y D. Miguel Camps Ibos amb D.ª Magdalena Meliá Triay. Sia per tots l'enhorabona, desitjatlos á tots una eterna *lluna de mel*.

—Mos diuen des Mercadal que á pesar des fret que durant algun temps ha fet el *distingidissim* Jefe de la Secretaria encara no ha manat encendre *s'estufa* que allá es sosté *con y sin cargo al presupuesto*. Creym que ja no estarà molt.

—A Sant Tomás s'altra setmana hi va aná un heredé ferreriench manant un ca que creya inofensiu y que, matá dos galls d'Indi y en deixá tres de ferrits. Sort que l'amo se va enteme prest, sino, no n'hi deixava cap de viu. En castich, l'amo des ca devant els amos del lloch el va penjá á un arbre.

—Dos escanduls, as Pla d'en Vidal han donat ja un parey de subjectes sobre un instrument de música, insultant á un músic de la banda de «Minerva». ¿Quant s'acabaran ets escandols?

—De Ferrerías mos escriu un *Ferreriench* preguntantnos si publicariam cualca noticia d'allá. Idó si, y ben contents mos ferán es qui mos n'enviin, no sols es d'allá, sinó també dels demés pobles puis voldrian que LLUM-NOVA posas en comunicació tots els pobles de la pagesia menorquina.

—L'Unió de Mitjorn-gran, diumenge día 20 á les onze del dematí celebrarà Junta General Ordinaria en el local social. Quedan avisats els socis.

Per exces d'original deixam p'el nombre vivent, la Crónica de l'Unió de Mitjorn-gran y la Secció Recreativa.